

ЎЗБЕКИСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
ҲАЯЛ-ҚЫЗЛАР КОМИТЕТИ «ОЛИМА» ШӨЛКЕМИНИҢ
ҚАРАҚАЛПАҚСТАН БӨЛИМИ

ТАШКЕНТ МЭМЛЕКЕТЛИК АГРАР УНИВЕРСИТЕТИ
НӨКИС ФИЛИАЛЫ

ИЛИМ ҒУМШАЛАРЫ

АТАМАСЫНДАҒЫ
VI-РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ИЛИМИЙ-ӘМЕЛИЙ
КОНФЕРЕНЦИЯ

2016-ЖЫЛ
«САЛАМАТ АНА ҲӘМ БАЛА»
ЖЫЛЫНА БАҒЫШЛАНАДЫ

НӨКИС 2016

«Илим ғумшалары» атамасындағы Республикалық илимий-эмелий конференция материаллары

Бул конференция материаллары топламында Республикамыздағы хәр қыйлы жоқары оқыў орынларында тәлим алып барып атырған инталы студент қызлардың илимий жұмысларының айырым мәселелери бойынша мақалалары хәм тезислери киргизилген. Топлам материаллары магистрантларға, студентлерге хәм кең жәмийетшиликке қызығыўшылық туўдырады, керекли түсиниклер хәм бағдарлар алыўда пайдаланыўы мүмкин.

Жуўаплы редакторлар: *а.х.и.к., доцент, Т.О. Осербаева,
ф.и.к., доцент Қожықбаева З.*

Редколлегия ағзалары: *ф.и.к. Сейтназарова И.
м.и.к. Ермекбаева А.
ассистент Ибрагимова Л.*

Техникалық хаткер: *М.К. Ажиниязова.*

Пикир билдириўшилер: *Матжанова Х. ауыл хожсалық илимлериниң
кандидаты, доцент ӨЗИАКК филиалы
лаборатория баслығы
Сайтова А. биология илимлериниң
кандидаты, ҚМУ доценти*

92. Курбаниязова Г.х.б. Органикалық төгиннің шорланған топырақ хәм азық режимге тәсири.....	157
93. Qutlmuratova. S. Jer resurslarinan na`tiyjeli paydalaniwdi basqariwda jer monitoringinın` ornı.....	158
94. Қалбаева М. Шорланған топырақларды өзлестириў.....	159
95. Қолдасбаева Б. Өсимликлердің вегетация дәуиринде ыссылық пенен тәминленіўи хәм оларды болжаў усыллары.....	161
96. Qutlmuratova S. Jer – awıl xojalig`inin` tiykarg`i islep shig`ariw h`a`m bah`alaw obekti sipatında.....	163
97. Мамутова Б.У. Қишлоқ хўжалиқ экинларини етиштиришда сувдан самарали фойдаланиш.....	165
98. Маткаримова Ш. Соя навларининг туп санларига экиш муддати ва мьёрининг таъсири.....	166
99. Matqurbanova G.A. Tut jipek qurtinin` tuqimin tsellyulyar usilda tayarlaw.....	168
100. Нурманова М. Дарахтзорларни ва дарахтларни селекцион баҳолаш.....	170
101. Oserbaeva S. Ipakchilik sohasining respublikamızda va dunyo miqyosidagi ahamiyati.....	172
102. Сабирова Ш.К. Инсон саломатлиги учун атроф-мухитнинг ўрни.....	174
103. Садькова М.Р., Есбоганов Р., Хожасова Г.А. Фитономустга қарши курашда атроф мухитга кам зарарли сунъий воситаларни қўллаш натижалари.....	175
104. Салиева З. Аўыл хожалығы кәрханаларында дәрәматларды асырыў имкәниятлары.....	176
105. Сапарбаева Д. Органикалық төгиннің ғаўаша өсиўи хәм раўажланыўына тәсири.....	179
106. Сатбаева Р.С., Шамуратова Н.Г. Қорақалпоғистон шароитида мевали богларда ғовақ ҳосил қилувчи куяларнинг тур таркиби, тарқалиши ва биоэкологияси.....	180
107. Серекеева Г. Амударёнинг қуйи окими худудлари тупроқларининг ўрганилганлик даражаси.....	184
108. Таженова А. Полезные и лечебные свойства тутового дерева.....	185
109. Турдыбаева Н.К. Ислетилген майларды регенерациялаў мәселелери.....	188
110. Утеулиева Д. Көркемли ағаш - пуга туқымларын егиў мөлшері хәм схемалары.....	189
111. Утеулиева Д. Нәлханаларда минерал төгинлерден пайдаланыў.....	191
112. Umirbaeva B. Juzimdi saqlaw rejimi ha`m keptiriw usillari.....	192
113. Хайтова Х. Сув хавзаларининг ифлосланиши ва хавзанинг табиий холда ўз-ўзини тозалаш қобилияти.....	194
114. Хайтова Х., Генжемуратов Сувни иктисод қилишда қуёш энергиясидан фойдаланиш.....	195
115. Хайтова Х., Генжемуратов. Интенсив богларни томчилатиб сугориш.....	197
116. Хожамуратова Д.К. Dorivor o`simliklar – bizning boyligimiz.....	198

тадбирлар мажмуасида маълум минтақанинг тупроқ ва иқлим шароитини ҳисобга олган ҳолда ҳар бир навнинг ўзига хос ва мос бўлган муқобил ўғит меъёри ва уларни ўсиб ривожланиши ва ҳосилдорлигига таъсирини ўрганиш алоҳида аҳамиятга эга.

Илмий ишимиз Қорақалпоғистон Республикаси шароитида дуккакли дон экинлари навларидан юқори ҳосил етиштиришни таъминлайдиган технологияни урганишга бағишланган.

Соя навларини етиштириш технологиясида экиш муддати ва меъёри суғориш меъёрлари, ўғитлаш тизими билан боғлиқ бўлади. Олимларини фикри бўйича экиш меъёри ўғитлаш меъёри билан боғлиқ бўлади. Экиш меъёри ошган билан ўғит етишмаса унувчанлиги, тупсони камаяди. Туп сонини сақланиб қолишига ўғитлар ижобий таъсир кўрсатиб, утказилган илмий ишларнинг натижаси бўйича ўғит меъёри 100 кг калий қўлланилганда кузатилди.

Тажрибада соя навларининг экиш муддатлари ва меъёрлари ўрганилди. Орзу нави 50 кг/га уруғ экилганда ҳосил йиғишда 2-4% га камайганлиги аниқланди. Нафис навида ҳам 2-4% га камайганлиги кузатилди. Бу иккала навда ҳам вегетация даврининг охирига келиб тупсони 4% га камайган.

Барча экилган навларда сақланиш даражаси 97-98,2 % ни таъкил қилди. Экиш меъёри ошгансари сақланиш даражаси биров камайди. Бунинг сабаби - ўсимликнинг сони ошганда шароит мақбул бўлмаган деб тушуниш мумкин. Экиш муддатлари бўйича вариантлар орасида сезиларли фарқ булмади.

TUT JİPEK QURTININ' TUQIMIN TSELLYULYAR USILDA TAYARLAW

Matqurbanova G.A. 3- kurs studenti

Ilmiy basshi: Abdigapbarov A.S.TashMAU No'kis filiali

Jipekshilik ma'mleketimizde awıl xojalıg'ının' tiykarǵı tarmaqlarınan biri esaplanıp, jen'il sanaat ka'rxanaların' qumbat bahalı shiyki zatı bolıp, sipathı pille menen ta'miynleydi. Jipekshiliktegi erisilgen u'iken jetiskenlikler bunnan da joqarı unamlı ko'rsetkishlerge erisiwge jipek qurtı kesellikleri u'iken tosqınlıq ko'rsetedi. Sipathı tuqım tayarlawda tuqım alıwshı gu'beleklerdi qatan' ra'wishte bir neshe usıllarda tekseriwlerden o'tkiziledi.

Gu'beleklerdi mikroskopik tekseriwden o'tkizgennen keyin kesellenbegen sawların qaytadan baqlaw ushin barlıq texnologiyalıq protsessler a'melge asiriladi, bunda gu'beleklerdin' bas ko'kirek bo'limi bir neshe qaltashadan alıp (10 gu'belekten aspaslig'i kerek) xavonchada eziledi. Demek, ha'r bir qaltashada ekewden bolsa 5 qaltashadag'i bas ko'kiregin tekseriw mu'mkin. Egerde pebrina sporasi tabılsa, 5 qaltashadag'i 10 bas ko'kirektin' birewi kesellengen bolsa da 5 qaltashadag'i tuqımdı joq etiwge tuwri keledi, yag'niy bir gu'belek tuqımı dep 9 sawın joq etiledi, bul nabitgershilik esaplanadi. Sonin' ushin bir neshe qaltashalar izbe-izlik boyınsha ashılıp bo'lek

idisqa salinadi onnan bas, ko'kirek ha'm qanatinin' qaldirilari ajratip alinadi. Bular jaqsilap ezilib maydalanadi, kontrol tekseriwden o'tkiziledi. Kontrol tekseriwshi bir buyum aynasina 3 den artiq bolmag'an preparat tayarlap, ha'r bir preparat keminde 10 jerden diqqat penen gu'zetiledi. Egerde pebrina sporasi bolsa, idisqa saling'an tuqim ha'm qag'azdag'i tuqim toplamlar arnawli idisqa salinadi ha'm barliq a'spab-u'skeneler ziyansizlantiriladi.

Tsellyulyar usilda tuqim tayarlawda tuqimlardi kesellikni aniqlaw ushin qaltashlardag'i gu'beleklerdin' ha'mmesinin preparat tayarlanadi. Eger pebrina sporasi tabilsa, demek gu'belekler ishinde birewi kesellengen esaplanadi. Pebrina menen keselleniw payizin esaplaw ushin partiyada 5 den gu'belek saling'an 2000 day qaltasha bolsa mikroskopta tekserilgende bir kesellengen preparat tabilsa, demek bir partiyadag'i 10000 gu'belekke bir kesel gu'belek tuwri keledi. Mikroskopta tekserilgende kesellik ($\frac{1 \times 100}{10000} = 0,01\%$) payizi 0,01% ekenligi aniqlanadi.

Tsellyulyar usilda barliq partiyalardi mikroskopta tekseriw tamam boliwi menen kontrol tekseriw 1 noyabrden keshiktirilmey tamamlanawi lazim. Mikroskopta tekseriw waqtinda tuqim toplamlarinin' bir payizinda kesellik tabilg'an partiyalar kontrolg'a jiberiledi. Kesellik bunnan ko'p bolg'an tuqim partiyalari ku'ydiriledi. A'dette tsellyulyar usilda tekserilgende partiyanin' keselleniwi 0,6 dan 1% ke shekem bolg'anda 4 den, 0,1 den 0,5% ke shekem 6 dan, kesellik bolmag'anlarinan 8 den gu'belekler alinip, xavonchadalarda ezilib, havonchadan tamshu alinip, preparat tayarlanadi ha'm ha'r bir preparatni 10 jerinen tekseriledi. Eger pebrina sporasi tabilsa, qaltashalar ku'ydirip taslanadi.

Gu'belekke pebrina keselliginin' sporasin aniqlaw usili

